

Kabinet van der
Koninkrijk
27 JUL 1976
Rechts
Class. no. 982V

VERTROUWELIJK

MAANDOVERZICHT

No. 6 1976

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S TV E R T R O U W E L I J K

Maandoverzicht nr. 6 - 1976

(Tijdvak van 1-6-1976 t/m 30-6-1976)

I N H O U D

Nr. 1285.335	Blz.
De Paneuropese conferentie van CP-en	1
De internationale betrekkingen van de CPN	12
Gemeenschappelijke verklaring van CPN en PCF	15
Bezoek van Sowjet-journalisten aan Nederland	16
Socialistische Partij in congres bijeen	17
Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking	19

DE PANEUROPESE CONFERENTIE VAN CP-EN

De bekendmaking van 24 juni, dat op 29 en 30 juni in Oost-Berlijn de paneuropese conferentie van CP-en bijeen zou komen, kwam vrij algemeen over als verrassend. De voorbereidingen immers hadden veel tijd gekost en zeker de laatste periode waren er waarnemers die - gezien de tegenstellingen zoals die zich manifesteerden tijdens de voorbereidende bijeenkomsten - hun twijfels hadden over het doorgaan van deze gebeurtenis op korte termijn.

Dit stuk bespreekt de aanloop tot de conferentie en de moeilijkheden, die daarbij naar voren kwamen en geeft vervolgens een inschatting van de resultaten en betekenis van de inmiddels gehouden bijeenkomst.

De eerste voorbereidingen

In oktober 1974 werd in Warschau een consultatieve bijeenkomst gehouden van 28 Europese CP-en *), waar besloten werd om na grondige voorbereidende werkzaamheden medio 1975 in de DDR een paneuropese conferentie van CP-en te houden. Blijkens het slotcommuniqué zou de conferentie zich moeten buigen over "de strijd voor vrede, veiligheid, samenwerking en sociale vooruitgang in Europa".

De idee van een dergelijke conferentie - zoals eerder gehouden in Karlovy Vary in 1967 - werd gelanceerd in het kader van het streven naar "versterking van de communistische wereldbeweging op basis van de principes van het marxisme-leninisme en het proletarisch internationalisme". De eerste openbare oproep werd gedaan door Herbert MIES, de leider van de Westduitse CP (DKP), tijdens het partijcongres op 2 november 1973 en overgenomen door verschillende, maar niet alle Oost-europese partijleiders en door woordvoerders van sommige Westeuropese CP-en.

Tussen de oproep van MIES en de eerste aankondiging van een consultatieve bijeenkomst - in het Britse communistische partijdagblad Morning Star van 27 september 1974 - lag een periode van meer dan tien maanden, hetgeen erop wijst dat de animo bij minstens een aantal CP-en voor een paneuropese conferentie niet bijzonder groot is geweest.

*) Van de 31 Europese CP-en waren slechts 3 partijen niet aanwezig. Volgens de Moskouse Neue Zeit (Nr.43, oktober 1974, pag.4) kon de IJslandse CP "wegens bijzondere omstandigheden...niet deelnemen", meende de Nederlandse CPN "op onbegrijpelijke gronden dat de bijeenkomst niet in het belang zou zijn van de Europese arbeidersklasse" en had de Albanese CP geweigerd "ingevolge de van haar bekende opstelling...de uitnodiging voor Warschau ook maar aan te nemen".

Waarschijnlijk is dat o.m. verklaarbaar uit het feit, dat juist in die periode de CPSU druk in de weer was haar invloed binnen de internationale communistische beweging veilig te stellen, de ideologische discipline te versterken en de grootst mogelijke steun te verwerven voor de buitenlandse Sowjetpolitiek. Het is niet verwonderlijk, dat dit "hegemonie-streven" niet goed viel bij onafhankelijk gezinde Oosteuropese partijen als de Roemeense en de Joegoslavische en bij Westeuropese CP-en als de Italiaanse, de Spaanse en de Franse en dat zij daarom weinig voelden voor een paneuropese samenkomst als deze in het teken zou kunnen staan van dit "hegemonie-streven".

Een andere reden voor het ontbreken van animo lag - naar mag worden aangenomen - in de omstandigheid dat gedurende een bepaalde fase van de voorbereiding het houden van een Europese conferentie duidelijk in verband werd gebracht met het streven naar een nieuwe wereldconferentie, die een veroordeling over de CP-China zou moeten uitspreken. Ook dat zou dan een bevestiging inhouden van de leidende rol van de CPSU.

De consultatieve bijeenkomst van oktober 1974 is te danken geweest aan het feit, dat tijdens de voorbereidingen door de CPSU concessies werden toegezegd, die bij de bijeenkomst zelf werden vastgelegd. Reeds voor de officiële opening van de consultatieve bijeenkomst werd dat duidelijk toen over de te volgen procedures werd gesproken. Zo werd besloten dat beslissingen met algemene stemmen zouden worden genomen, dat alle beraadslagingen in plenaire zitting zouden plaatsvinden en dat alle partijen het recht zouden hebben om hun eigen standpunten openbaar te maken. Ook in het op 18 oktober van dat jaar uitgegeven slotcommuniqué is iets terug te vinden van concessies aan de Joegoslaven, de Roemenen en de andere zich onafhankelijk opstellende CP-en. Gesteld werd nl., dat "de deelnemershun voldoening" tot uitdrukking hadden gebracht over "de sfeer van democratie en broederlijke samenwerking" *), een sfeer die gekenmerkt werd door gelijkheid in rechten voor elke deelnemende partij.

Dit alles heeft het mogelijk gemaakt, dat ongeveer twee maanden daarna - in december 1974 in Boedapest - een voorbereidende conferentie kon worden gehouden. Aan deze bijeenkomst werd deelgenomen door dezelfde 28 Europese CP-en, die ook aanwezig waren bij de consultatieve bijeenkomst in Warschau. Derhalve ontbraken ook nu weer de CP-en van Albanië,

*) Pools persbureau PAP, 18-10-1974.

Nederland en IJsland, van welke de laatste wel een begroetingsboodschap stuurde.

De deelnemers in Boedapest spraken zich uit voor een paneuropese conferentie, die zo spoedig mogelijk na beëindiging van de CEVS in Helsinki *) zou moeten worden gehouden. Overeengekomen werd verscheidene colloquia te houden over onderwerpen, die tijdens de paneuropese conferentie aan de orde zouden moeten komen **), en besloten werd verder een redactiecommissie te vormen, die zich zou moeten buigen over het ontwerp-slotdocument. Alle 28 CP-en zouden aan de werkzaamheden van de redactiecommissie kunnen deelnemen.

De fase van de redactionele activiteiten

De CPSU en haar bondgenoten beschouwden deze resultaten als een groot succes. In ieder geval waren zij erin geslaagd de CP-en van Roemenië en Joegoslavië bij de zaak betrokken te houden. Overigens begonnen de moeilijkheden voor de CPSU c.s. echter na de voorbereidende conferentie van Boedapest pas goed. Sinds eind december 1974 is men in een aantal zittingen van de redactiecommissie, van een werkgroep daaruit of van een subgroep, bezig geweest met pogingen de tekst voor het ontwerp-slotdocument rond te krijgen. De eerste door de CPSU geïnspireerde maar door de SED ingebrachte ontwerpen werden weliswaar "in het Duits geschreven, maar vertaald uit het verouderde Russisch uit de Kominternperiode", zoals CC-secretaris PAJETTA van de Italiaanse CP het formuleerde. Zij werden door de autonome CP-en van de hand gewezen.

Deze beperkten zich er niet toe met een beroep op het in Warschau overeengekomen consensusbeginsel de Sowjetvoorstellen (en daarmee de Sowjetpogingen tot disciplineren) af te wijzen. Zij lieten de gelegenheid niet voorbij gaan hun eigen standpunten duidelijk te schetsen en zich in hun onafhankelijkheid te manifesteren. Over de inhoud van de

*) Conferentie voor Europese Veiligheid en Samenwerking, vorig jaar afgesloten in Helsinki. De SU propageert deze conferentie en de uitkomsten ervan als een "succes van de Sowjetvredespolitiek".

***) In april 1975 werden twee colloquia gehouden in Belgrado en in Rome, die terug te voeren zijn tot deze afspraken. Zij handelden resp. over de relaties tussen de Europese landen en de Derde Wereld en over "de stand, de mogelijkheden en perspectieven van economische samenwerking in Europa".

door de CPSU geïnspireerde ontwerpverklaring is in de loop van de tijd een en ander bekend geworden. Zo publiceerde bv. de Frankfurter Allgemeine Zeitung van 17 december 1975 uittreksels uit het derde en het vierde SED-ontwerp. Hieruit en ook uit andere uitlatingen bleek duidelijk, dat de CPSU in dit stadium er toch weer op uit was het Sowjet-model van het socialisme aan de broederpartijen ten voorbeeld te stellen.

Het is te begrijpen, dat dit voor de CP-en van Roemenië en Joegoslavië niet aanvaardbaar was. Samen met de autonomen onder de westerse CP-en weigerden zij zich aan de Sowjetopvattingen te conformeren. Instemming zou immers gelijk gestaan hebben met een opgeven van hun speciale rol in het wereldcommunisme en de weg hebben geopend voor een veroordeling van de CP-China. De autonomen benadrukten van hun kant, dat elke partij het socialisme onafhankelijk en overeenkomstig de bijzonderheden van het eigen land gestalte moet geven en dat internationale communistische solidariteit geen coördinatie van de beweging door Moskou betekende. Zowel de Italiaanse, de Spaanse als de Joegoslavische communisten onderstreepten bovendien meer dan eens in deze fase, dat de strijd voor de vrede en sociale vooruitgang, in het teken waarvan de conferentie was gesteld, geenszins een monopolie van de communisten was. Ook "de socialistische, sociaal-democratische en vooruitstrevend-burgerlijke krachten, waaronder de christen-democratische partijen", hebben daarin een taak. De resultaten van de communistische topconferentie moesten - aldus de opvattingen van de autonomen - daarom ook voor deze groeperingen acceptabel zijn, "omdat de oplossingen voor deze problemen slechts in de breedst mogelijke samenwerking van alle progressieve factoren van ons continent uitgewerkt kunnen worden" *).

De conferentie komt bijeen

Tijdens de eerder genoemde vergaderingen van de redactiecommissie en tijdens talrijke bilaterale besprekingen in 1975 en 1976 is achter gesloten deuren geprobeerd bovenvermelde en andere belangrijke meningsverschillen uit de wereld te helpen. Hoe moeizaam dit proces is verlopen blijkt uit het feit, dat de conferentie een jaar vertraging heeft opgelopen, terwijl er perioden geweest zijn dat het er naar uitzag,

*) Joegoslavisch persbureau Tanjug, 17 oktober 1974.

dat de bijeenkomst helemaal niet door zou gaan. Maar, onverwacht eigenlijk, op een moment dat vrij algemeen al werd gerekend op een uitstel tot september of nog later, was het zover. Na een aankondiging enkele dagen van tevoren kwam de conferentie zoals al vermeld op 29 en 30 juni bijeen, onder een nagenoeg complete deelname. Alleen de CP-en van Albanië en IJsland ontbraken. De CP-Nederland die zich internationaal jarenlang afzijdig had gehouden en ook aan de voorbereiding niet had meegedaan, besloot op het laatste moment nu weer acte de présence te geven.

Op de vraag waarom de zaak zo ineens kon doorgaan is niet één volledig afdoend antwoord te geven. Wel kunnen verschillende overwegingen worden aangevoerd, die het plotselinge doorgaan althans gedeeltelijk verklaren.

Zo is het een feit, dat de CPSU - dat blijkt duidelijk uit het slotdocument - de autonoomgezinde CP-en forse concessies heeft gedaan. Met het aanbieden daarvan heeft Moskou de opposerende partijen misschien zoal niet overtuigd dan toch waarschijnlijk de belangrijkste bezwaren tegen de conferentie uit handen kunnen slaan.

Verder is gesuggereerd, dat Moskou t.a.v. een erkende dwarsligger als Roemenië regelrechte druk heeft gebruikt. In dit verband is er melding gemaakt van spanningen aan de Roemeense grens en een in Roemenië bestaande nervositeit over mogelijk dreigende Sowjetbedoelingen. Dat was in de tweede helft van mei. Wat hiervan waar mag zijn, feit is dat toen KATOESJEW, CC-secretaris CPSU, en verantwoordelijk voor de relaties met de regerende CP-en, op 28 mei Roemenië bezocht, hij een tamelijk meegaande CEAUSESCU, Roemeens staatshoofd en partijleider, aantrof. Na zijn bezoek aan Roemenië meldde KATOESJEW zich in Joegoslavië. De veronderstelling ligt voor de hand, dat hij met in de ene hand het "omgaan" van de Roemenen en in de andere de al vermelde concessies van CPSU-kant, nu de Joegoslaven definitief over de streep kwam proberen te trekken. Vermeldenswaard is, dat na KATOESJEW's vertrek, KOERTOVIC, CC-secretaris van de Joegoslavische Communistenbond, zich onmiddellijk naar Roemenië begaf voor een gesprek met CEAUSESCU.

Intussen was in het Westerse deel van Europa vast komen te staan, dat de Italiaanse verkiezingen op 20 en 21 juni zouden plaatsvinden. Het ligt voor de hand, dat de PCI voor die datum geen conferentie wilde, uit vrees dat haar deelname daaraan haar verkiezingsresultaat nadelig zou beïnvloeden. Daarna echter had de partij de handen vrij

en kon zij, gesterkt door haar verkiezingswinst, de confrontatie in Oost-Berlijn gerust tegemoet treden.

Tenslotte is er wel de veronderstelling geopperd dat de autonome CP-en in het houden van de conferentie hebben bewilligd, omdat zij de alsmaar doorgaande voorbereidende besprekingen als een belemmering voor hun autonomie gingen zien. Men moet in dit verband bedenken, dat Moskou sinds de opheffing van het Kominform altijd de wens heeft gehad een nieuw organisatorisch punt te creëren van waaruit een zekere coördinatie van de internationale communistische beweging tot stand gebracht zou kunnen worden. Er is ooit sprake van geweest, dat de CPSU c.s. het internationale communistische tijdschrift Vraagstukken voor Vrede en Socialisme de rol van een dergelijk coördinatiepunt wilde laten vervullen. Maar het zal duidelijk zijn, dat een voortdurende opeenvolging van consultatieve bijeenkomsten en het bestaan van een vaste redactie-commissie zoals nu in Oost-Berlijn, bij uitstek mogelijkheden boden voor de ontwikkeling van een dergelijk coördinatiepunt - een ontwikkeling die de autonome CP-en beslist niet wilden.

De conferentie en de betekenis ervan

Zoals in het voorgaande al is opgemerkt, ging het bij de conferentie om een drietal kwesties:

- Zou de conferentie een remmende invloed kunnen uitoefenen op het proces van differentiatie in de communistische beweging, resp. de ideologische discipline (o.l.v. Moskou) versterken?
- Zou de Europese CP-en conferentie een opstapje kunnen vormen naar een wereldconferentie?
- In welke mate zou de conferentie steun kunnen bieden aan de buitenlandse Sowjetpolitiek, meer in het bijzonder, aan de uitvoering van "de besluiten van Helsinki" (CEVS) zoals Moskou die ziet?

Ideologische discipline versus ideologische verscheidenheid

Werd reeds tijdens de voorbereidingen duidelijk, dat de conferentie geen impuls zou gaan geven aan versterking van de ideologische discipline, de bijeenkomst zelf maakte dit zo mogelijk nog duidelijker. De conferentie leverde een staalkaart op van uiteenlopende, zelfs tegenstrijdige visies binnen het Europese communisme en vormde als zodanig het belangrijkste markeringspunt van de laatste jaren van de alsmaar toenemende verscheidenheid binnen de communistische beweging.

Zo benadrukte Sowjetpartijleider BREZJNEW de betekenis van het proletarisch internationalisme, een begrip waar de autonome CP-en vanaf willen, omdat het verbonden is met de periode waarin Moskou als leidend centrum de communistische beweging dirigeerde. Veel nadruk legde BREZJNEW verder op de "eenheid in de fundamentele doelstellingen", die naar hij zei alle CP-en verbond en op de "fundamenteel gelijke wensen van alle arbeiders in alle landen". Tevens prees hij de Sowjet-détentepolitiek, hekelde de NAVO en veroordeelde de Chinese leiders.

De Joegoslavische president en partijleider TITO, de eerste verkenner van de eigen weg naar het socialisme en protagonist van een internationale, niet-blokgebonden politiek, onderstreepte daarentegen de betekenis van deze non-alignmentpolitiek om vandaaruit afstand te betrachten van de Sowjet buitenlandse politiek. Daarnaast wees hij op de noodzaak om bij de opbouw van het socialisme in verschillende landen verschillende oplossingen te zoeken.

Trouwe adepten van Moskou als de Bulgaarse en de Oostduitse CP en uit Westeuropese kring bijv. de Oostenrijkse en Griekse CP, konden het uiteraard niet laten om het Sowjetvaderland aan te prijzen als lichtend voorbeeld voor de hele communistische beweging.

Maar zij werden overstemd door de autonomen.

Zo ontmythologiseerde de Spaanse CP-leider CARILLO het Sowjet-voorbeeld met zijn opmerking (vrij vertaald): "De Russische Oktober-revolutie was vroeger voor ons communisten zoiets als het Kerstverhaal. Maar toen waren wij jong en nu zijn we volwassen". Vervolgens wees hij op de noodzaak, dat verscheidenheid van opvattingen binnen de beweging wordt geaccepteerd. Dat behoeft geen probleem te zijn, aldus CARILLO, "zolang men zijn eigen opvattingen maar niet tot dogma verheft".

Ook de andere autonomen, BERLINGUER van de Italiaanse CP, CEAUSESCU van de Roemeense en MARCHAIS van de Franse CP, gaven de van hen bekende opvattingen weer.

De bijeenkomst werd afgesloten met de publicatie van een verklaring, die als een onmiskenbare overwinning voor de ideologische standpunten van de autonomen te zien valt. In de verklaring - waarover men het aan het eind van de voorbereidingsfase eens geworden was, maar die door niemand werd ondertekend, omdat dit de indruk zou kunnen wekken van een zich vastleggen door de deelnemende partijen - ontbreekt een drietal totnutoe steeds voorkomende, voor de CPSU c.s. sacrosancte begrippen:

- proletarisch-internationalisme;
- marxisme-leninisme;
- strijd tegen het anti-Sowjettisme.

In plaats van deze begrippen gebruikt de verklaring termen en zinsneden als:

- internationalistische solidariteit;
- de grote ideeën van MARX, ENGELS en LENIN;
- campagne tegen de CP-en, tegen de socialistische landen te beginnen met de Sowjet-Unie.

Dit mag op het eerste gezicht niet spectaculair lijken. Men moet echter bedenken, dat de weggelaten begrippen elk staan voor een essentieel stuk orthodox-communistische gedachtenwereld. De vervangende begrippen doen dat niet. Integendeel, die zijn aangepast aan het vocabulair van de autonomen. Daar is het trouwens niet bij gebleven. Het document geeft nl. de sleutelwoorden waar de autonomen zoveel waarde aan hechten wel onaangetast en ongeclausuleerd weer: "de gelijkheid en onafhankelijkheid" van alle partijen, "niet-inmenging" en "recht op een eigen, nationale weg naar het socialisme".

Wereldconferentie

Gezien deze uitkomst valt moeilijk te zien hoe deze gebeurtenis zou kunnen functioneren als opstapje naar een wereldconferentie, die expliciet of impliciet tegen de Chinese leiders zou zijn gericht. De onafhankelijke CP-en willen immers daarvan niets weten. Weliswaar nam BREZJNEV in Oost-Berlijn de gelegenheid te baat om het maoïsme te veroordelen. Maar, zoals bij voorbaat al vaststond, hij kreeg geen echo van betekenis en als er al iets over een wereldconferentie werd gezegd, dan was het dat die voor het moment in het geheel niet opportuun was (bijv. door de Zweedse CP). Tekenend in dit verband is, dat Peking blijkbaar gemeend heeft zich te kunnen permitteren nog geen enkel commentaar aan de bijeenkomst te wijden.

De "besluiten van Helsinki"

In de Westerse commentaren is de conferentie over het algemeen vooral gezien in het licht van de ideologische tegenstellingen tussen Moskou en de autonome CP-en, als een moment in een proces naar steeds toenemende ideologische differentiatie binnen de communistische beweging.

Het is mogelijk, zeker op langere termijn bezien, dat dit inderdaad het belangrijkste aspect van de conferentie zal blijken te zijn.

Aan de andere kant mag men niet vergeten, dat de conferentie vanaf het begin ook is opgehangen geweest aan "Helsinki", aan de vraag: Hoe kunnen wij communisten in heel Europa het best gebruik maken van de mogelijkheden, die de Oost-West ontspanning biedt? Deze opzet blijkt ook uit de titel van het slotdocument: "Voor vrede, veiligheid, samenwerking en sociale vooruitgang in Europa".

De vier paragrafen waarin het stuk na de inleiding is verdeeld, wijzen in dezelfde richting:

"Voor verdieping van het ontspanningsproces door het realiseren van effectieve maatregelen tot ontwapening en versterking van de veiligheid in Europa";

"Het fascisme vernietigen, de democratie en de nationale onafhankelijkheid verdedigen";

"Voor de ontwikkeling van wederzijds voordelige samenwerking en beter begrip tussen de volken";

"Voor vrede, veiligheid, samenwerking, nationale onafhankelijkheid en sociale vooruitgang in de hele wereld".

Dit was ook de kant van de zaak, waarop aan Oosteuropese zijde in de commentaren achteraf sterk de nadruk werd gelegd. Zo schreef het Poolse partijblad Tribuna Ludu: "De betekenis (van de conferentie) ligt daarin, dat de bijeenkomst de gelegenheid gaf aan de communistische en arbeidersbeweging om zich bezig te houden met de sleutelkwesties inzake de toekomst van Europa, nl. de vrede en de veiligheid van de volken, de samenwerking en de sociale vooruitgang. De conferentie leverde een gemeenschappelijke basis voor solidaire samenwerking bij het bereiken van deze grote doeleinden. Dit is vooral van belang, aldus het blad, in verband met de resultaten die reeds zijn behaald door de Conferentie voor Europese Veiligheid en Samenwerking, afgesloten in Helsinki vorig jaar. Die voorlopige resultaten moeten worden geconsolideerd en benut. Dit is waarom het conferentiedocument.... zo'n grote betekenis heeft. Het wijst.... de doelstellingen aan in de strijd voor een veilige en vreedzame toekomst voor ons continent."

Ongetwijfeld heeft deze benadering ook ten doel de aandacht af te leiden van de ideologische tegenstellingen - die trouwens de Oost-europese bevolkingen door de gecensureerde weergave van de conferentie althans gedeeltelijk *) al werden onthouden.

Maar ook bij de Westeuropese partijen vindt men die nadruk op de betekenis van de conferentie i.v.m. "Helsinki". Zo zei MARCHAIS bij zijn terugkeer in Frankrijk: "De conferentie heeft een aantal actiedoeleinden vastgesteld met het oog op de détente, de veiligheid en de samenwerking in Europa". Verder stelde het blad van de CP-Groot-Brittannië, dat de conferentie "de krachtigste politieke macht (vertegenwoordigde) voor de vrede en de sociale vooruitgang in Europa".

Nu mag men van hieruit niet concluderen, dat de conferentie zal leiden tot een gecoördineerde internationale communistische campagne om de "resultaten van Helsinki" uit te buiten. De ideologische meningsverschillen, die in Oost-Berlijn zo overduidelijk aan de dag kwamen, komen ook tot uiting in verschillende zienswijzen m.b.t. de internationale politiek. Verschillen hierover bestaan tussen de PCF, de PCI, de PCE en niet te vergeten Roemenië en Joegoslavië enerzijds, en de Sowjet-Unie en haar bondgenoten anderzijds en bovendien tussen de autonomen onderling. Op de conferentie zelf is dat ook tot uiting gekomen.

Dat neemt echter niet weg, dat een man als CARILLO bij al zijn kritiek op de communistische landen deze zelfde landen toch een "vredeskracht" noemde en dat de PCI eveneens de "Sowjetvredespolitiek" als positieve factor blijft beschouwen. Verder werden ter conferentie imperialisme én hegemonisme (dit laatste als aanduiding voor die kanten van de buitenlandse Sowjetpolitiek die door de autonomen minder op prijs worden gesteld) dan wel beide bedreigingen voor de vrede genoemd, feit blijft toch dat de eigenlijke vijanden van de vrede in het Westen worden gesitueerd en dat het in het Westen is waar de strijd tegen het imperialisme, neo-kolonialisme, fascisme e.d. en voor de vrede en de samenwerking gestreden moet worden - al zijn er dan in de "socialistische landen" ook wel enkele dingen waarmee m.n. de autonome CP-en zich niet kunnen verenigen.

*) Het beeld is wat dit betreft niet uniform. De kritische uitspraken van de autonomen kregen bijv. in de Sowjetpers geen kans. Neues Deutschland, het partijblad van de Oostduitse CP, drukte daarentegen, kennelijk conform de door de autonomen geëiste openheid, de volledige redevoeringen van alle deelnemers af.

Tegen deze achtergrond is het niet onwaarschijnlijk, dat de conferentie een impuls zal geven aan de communistische propaganda in Europa waaruit de Sowjet-Unie voordelen voor haar détentepolitiek zou kunnen trekken. De hierboven gereleveerde overwinning voor de autonomen impliceert dus bepaald niet dat de conferentie Moskou alleen maar verlies heeft gebracht.

Los hiervan moet men die overwinning voor de autonome CP-en op zich ook weer niet te absoluut zien. Daarom worden hier tot slot de volgende kanttekeningen geplaatst:

- Het conferentiedocument bindt niet alleen de autonomen niet. Het doet dat ook de CPSU niet, zoals BREZJNEW tijdens de bijeenkomst zelf al duidelijk maakte en zoals Prawda een week na de conferentie deed: Moskou blijft onverminderd vasthouden aan haar eigen noties van proletarisch internationalisme en het propageren ervan. In het licht van die begrippen interpreteert Moskou de conferentie ook. Zo heette het slotdocument in de Sowjetpers de vrucht van "diepgaande marxistisch-leninistische analyse (term die in het document zelf ontbrak!) en "een weloverwogen gemeenschappelijke geformuleerde specificatie van doeleinden". Het is duidelijk, dat Moskou de conferentie hoe dan ook als een manifestatie van communistische eenheid probeert voor te stellen en zal trachten uit te buiten.
- Het feit, dat de conferentie tenslotte toch plaatsvond en de nagenoeg voltallige deelname zijn als plussen voor Moskou te waarderen. Dat was beslist geen "poor show". Denkbaar was ook een conferentie geweest waarop bepaalde partijen hadden geschitterd door afwezigheid of helemaal geen conferentie (daar heeft het enkele malen naar uitgezien).
- Was de aanwezigheid van CP-en als die van Roemenië en Italië beslist geen vanzelfsprekende zaak, de presentie van de Nederlandse CP een onverwacht succes, evenzeer gold dit de aanwezigheid van de Joegoslavische communisten. Voor TITO misschien een persoonlijke voldoening om zijn nationale weg in het slotdocument gerechtvaardigd te zien. Maar Moskou kan Joegoslavië hiermee zien als teruggekeerd - sinds 1948 - in de schoot van "de socialistische familie" en t.a.v. het Joegoslavië na TITO mogelijk de vruchten plukken.

* *

*

De internationale betrekkingen van de CPN

Deelname aan de paneuropese communistische conferentie

Met haar aanwezigheid op de conferentie van Europese communistische en arbeiderspartijen, die na twee jaar van moeizame voorbereiding op 29 en 30 juni 1976 in Oost-Berlijn werd gehouden, heeft de CPN opnieuw een stap gezet op de weg naar betere internationale verhoudingen. Erg gelegen kwam de conferentie de CPN niet omdat in het huidige toenaaderingsproces duidelijke standpuntbepalingen weinig opportuun zijn. Bovendien had de CPN-leiding aan de moeilijkheden, die zich op voorbereidende bijeenkomsten hebben voorgedaan, het idee overgehouden dat de conferentie geen doorgang zou vinden.

Tot voor enige tijd lag het nog geheel buiten de verwachting, dat de CPN zich op de paneuropese communistische conferentie zou laten vertegenwoordigen. Voordat in oktober 1974 in Warschau een eerste consultatieve bijeenkomst plaatsvond, wees de CPN in een resolutie van het partijbestuur deelname aan de geplande conferentie categorisch van de hand, omdat die naar haar oordeel bedoeld was om een platform te scheppen voor aanvallen op de communistische partij van China, kortom voor praktijken die de scheuring in de internationale communistische beweging slechts zouden verdiepen. Eerst in januari van dit jaar schreef De Waarheid opnieuw over de conferentie naar aanleiding van een in Oost-Berlijn over de voorbereidingen uitgegeven communiqué. Geringschattend werd opgemerkt dat blijkbaar nog steeds geen overeenstemming was bereikt over een document voor een conferentie, die al in de eerste helft van 1975 gehouden had moeten worden. Pas op 28 juni 1976 bleek uit de publicatie van een begin mei door het partijbestuur goedgekeurd en later aan de bij de voorbereiding betrokken partijen toegezonden memorandum, dat de CPN-leiding op haar aanvankelijke stellingname was teruggekomen. De Waarheid deed het nu voorkomen alsof er vanaf het begin contact met de CPN was onderhouden over de voorbereidingen van de conferentie.

Blijkens het memorandum was de CPN nu van oordeel, "dat met het oog op nieuwe verschijnselen in de internationale toestand een dergelijke conferentie nuttig kan zijn indien zij geen herhaling is van dergelijke conferenties in het verleden", waarmee zij kennelijk onder meer doelde op een al dan niet verkapte veroordeling van de Chinese CP. De conferentie zou "de weg moeten openen voor herstel van de samenwerking in de

internationale communistische beweging". Voor het overige was de inhoud van het memorandum duidelijk afgestemd op de door de voorbereidende commissie in Oost-Berlijn geproduceerde documenten, die de CPN ter kennisname waren toegestuurd, en derhalve bedoeld om de weg vrij te maken voor het op enigerlei wijze deelnemen van de CPN. Met betrekking tot de praktische gang van zaken op de conferentie werd in het memorandum voorgesteld, dat de conferentie zelf de agenda zou vaststellen, waaraan alle deelnemers zich zouden moeten houden, en dat van de te houden redevoeringen door de spreker goedgekeurde resumé's zouden worden gepubliceerd.

Op de voorwaardelijke bereidverklaring tot deelname volgde een verzoek van de voorbereidende commissie in Oost-Berlijn om overleg. CPN-voorzitter H.J. HOEKSTRA begaf zich daarop, vergezeld van administratief secretaris J.F. IJISBERG, op 28 juni naar Oost-Berlijn, zo meldde De Waarheid, "voor overleg over deelname aan de conferentie". Het Dagelijks Bestuur van de CPN zou "nog nader over de vorm van deelname besluiten". Een dag daarna (op 29 juni) bracht De Waarheid de mededeling, dat HOEKSTRA en IJISBERG de CPN op de conferentie zouden vertegenwoordigen "onder het voorbehoud dat het partijbestuur van de CPN zich over het verloop en de uitkomsten van deze conferentie nader zal uitspreken". Over het in Oost-Berlijn gevoerde overleg werd geen enkele mededeling gedaan.

De omslachtige presentatie van het blijkbaar pas aan de vooravond van de conferentie genomen besluit tot deelname, de suggestie in De Waarheid dat de CPN steeds bij de voorbereidingen betrokken is geweest, en ook het stilzwijgend voorbijgaan aan de resolutie van oktober 1974, doen vermoeden dat de CPN-leiding zich de inconsequentie in haar houding tegenover de conferentie zeer wel bewust is.

CPN-voorzitter HOEKSTRA, die op de eerste conferentiedag 's avonds het woord voerde, ging in zijn kwalificatie van de conferentie nog een stap verder dan in het memorandum. Hij noemde het "van groot gewicht dat er thans en in de toekomst een brede menings- en ervaringsuitwisseling plaats heeft tussen communistische en arbeiderspartijen tegen de achtergrond van de economische en monetaire crisis". De perspectieven voor de communisten in Europa achtte hij gunstig vanwege de zich ontwikkelende drang tot samenwerking onder de massa, gepaard gaande met scheuring in de sociaal-democratie als gevolg van het bankroet van sociaal-democratische en burgerlijke opvattingen. Aan het - zij het onder de oppervlakte - belangrijkste thema van de conferentie, nl. het recht van de CP'en autonoom

hun politiek te bepalen, besteedde HOEKSTRA - woordvoerder van een partij die zich jarenlang beschouwd heeft als de kampioen van de autonomie - relatief weinig aandacht. Nadruk legde hij daarentegen op internationale coördinatie van activiteiten en op het ontwikkelen van vormen van solidariteit. In verband daarmee pleitte hij voor bilaterale en multilaterale contacten van zowel formele als informele aard. Hij sprak de hoop uit, dat het optreden van de Europese CP'en "de weg zou openen naar herstel van de samenwerking en eenheid van de internationale communistische beweging".

In zijn rede onthield de CPN-voorzitter zich van alles dat andere partijen tegen de haren in zou kunnen strijken. De zeer summiere berichtgeving in De Waarheid over de conferentie droeg eenzelfde karakter. Uitspraken van gedelegeerden, die op controverses zouden kunnen duiden, werden niet vermeld. Uit het conferentiedocument werd door de CPN niets gepubliceerd, hetgeen mogelijk verband houdt met de omstandigheid dat het CPN-partijbestuur er zich nog niet over heeft uitgesproken. De belangrijkste reden voor deze terughoudende opstelling is dat de ontwikkelingen die zich in het Westeuropese communisme voordoen bij de CPN-leiding onbehagen teweeg brengen. Hoewel de CPN zich met name sinds 1963 sterker dan andere partijen verzet heeft tegen bovogding door de CPSU en autonomie hoog in het vaandel voerde, verzet haar in wezen dogmatisch karakter zich tegen de ruime interpretatie die door partijen als de Spaanse, Italiaanse en Franse gegeven wordt aan door de CPN-leiding tot de essentie van het marxisme-leninisme gerekende begrippen als "proletarisch internationalisme" en "dictatuur van het proletariaat". Het is voor de CPN echter weinig opportuun haar opvattingen geprononceerd naar voren te brengen nu de partij bezig is in internationaal opzicht de aansluiting te hervinden. Niet-deelnemen was voor de CPN geen bruikbaar alternatief, omdat zij zich daarmee opnieuw geplaatst zou hebben in de geïsoleerde positie van enkele jaren geleden.

*
* * *

Gemeenschappelijke verklaring van CPN en PCF

Als een voorbeeld van wat de CPN verstaat onder de door de CPN-woordvoerder op de paneuropese conferentie bedoelde nieuwe vormen van solidariteit kan gelden de gemeenschappelijke verklaring, die de communistische partijen van Nederland en Frankrijk begin juni hebben gepubliceerd over de levering van kernreactoren aan Zuid-Afrika. Het initiatief daartoe was uitgegaan van de CPN-leiding die voor overleg over de inhoud de leden van het Dagelijks Bestuur J. WOLFF en J.F. IJISBERG naar Parijs stuurde. In de verklaring wordt de levering van kernreactoren aan Zuid-Afrika krachtig veroordeeld als "een ernstige bedreiging tegen de volken, de ontspanning en de vrede". Beide partijen zijn "vastbesloten om op de meest actieve wijze bij te dragen tot de ontwikkeling van de grote protestbeweging, die zich in hun landen en in de gehele wereld ontplooit".

De CPN was zelf blijkbaar nogal ingenomen met haar geslaagde initiatief. In een redactioneel commentaar in De Waarheid werd de verklaring enkele dagen na de publicatie ervan "een opmerkelijk bemoedigend feit" genoemd, omdat het de kwestie behandelt "op de enige juiste en doelmatige manier" namelijk als een onderwerp van gezamenlijk optreden, van internationale strijd en van solidariteit met de volkeren van Afrika. Schamper merkt de commentator op dat andere groeperingen (Raad van Kerken, PPR), die zich eveneens tot geestverwanten in Frankrijk hebben gewend, iets dergelijks toch maar niet voor elkaar hebben gekregen.

* * *

Bezoek van Sowjet-journalisten aan Nederland

Conform de vorig jaar tussen CPN en CPSU gemaakte afspraak inzake uitwisseling van journalisten heeft een drietal Sowjet-journalisten van 15 tot 22 mei Nederland bezocht. De delegatie bestond uit R.I. KOSOLAPOV (hoofdredacteur van het theoretisch CPSU-orgaan "Kommunist" en plv. lid van het CC-CPSU), G.I. ISATSJENKO (verbonden aan het persbureau "Nowosti") en J.D. KOSJALEW (verbonden aan het Instituut voor marxisme-leninisme van het CC-CPSU). Het CPN-aandeel in de uitwisseling heeft plaatsgevonden in oktober 1975 toen Waarheid-journalist A. ROELOFS en partijbestuurder J.M. de LEEUW tien dagen door de Sowjet-Unie reisden.

De Sowjet-journalisten werden in de gelegenheid gesteld kennis te maken met de activiteiten van de CPN op parlementair, gemeentelijk en districtsniveau. Er werden besprekingen gevoerd met het partijbestuur van de CPN, de Waarheid-redactie en met medewerkers van het Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek (IPSO). Oud-CPN-voorzitter De GROOT heeft zich aan een ontmoeting onttrokken door met vakantie naar Portugal te gaan. De delegatie is er niet in geslaagd de CPN bereid te vinden tot een regelmatige nieuwsuitwisseling in de toekomst. Wel heeft de CPN laten weten samenwerking tussen wetenschappelijke instituten m.b.t. de economische crisis op prijs te zullen stellen.

Met de journalistenuitwisseling is opnieuw een stap gedaan op de weg naar normalisering van de internationale relaties van de CPN. Zoals bekend is de CPN-leiding van oordeel dat aan betere betrekkingen met de internationale communistische beweging een redelijke verhouding met de als moederpartij beschouwde CPSU ten grondslag moet liggen. Wat als redelijk wordt beschouwd zal voor beide partijen verschillend zijn. Voor de CPN zal het eindstation bereikt zijn wanneer de CPSU geen relatie meer onderhoudt met de niet-CPN-gebonden pro-Russische organisaties, de CPN-politiek niet langer in het openbaar kritiseert en de CPN-leiding weer gaat informeren over haar beoordeling van de mondiale situatie. De CPSU zal er van haar kant naar streven de CPN weer om te vormen tot een bruikbaar werktuig van Sowjet-politiek.

*

* *

Socialistische Partij in congres bijeen

Op 30 mei j.l. is door de Socialistische Partij (SP) te Utrecht een congres georganiseerd. Het vierde sinds de oprichting van de partij als Kommunistische Partij van Nederland - marxistisch-leninistisch in oktober 1971. Sinds het vorige congres in februari 1974 te Nijmegen waren ruim twee jaren verstreken, hoewel de statuten voorschrijven dat het partijcongres jaarlijks bijeen dient te komen.

Voor de eerste keer in de geschiedenis van de partij was het congres niet toegankelijk voor alle leden, maar waren door de afdelingen afgevaardigden aangewezen, volgens een norm van ongeveer één per vijf leden. Omdat SP-afdelingen ten hoogste negentien leden mogen tellen was de maximale afvaardiging per afdeling drie personen sterk. In de meeste gevallen werd de afvaardiging gevormd door leden van het afdelingsbestuur, en in elk geval maakte de politiek-secretaris van iedere afdeling er deel van uit. De leden van het Centrale Comité hadden qualitate qua toegang tot het congres. In totaal waren omstreeks 120 personen aanwezig waaruit afgeleid kan worden dat het ledental van de SP thans tussen de 500 en 600 ligt. In 1974 bedroeg het aantal leden nog ongeveer 300. Voor zover bekend waren op het congres geen gastdelegaties aanwezig van andere (politieke) organisaties.

Het congres was voorafgegaan door enkele regionale conferenties, die georganiseerd waren door de vijf districtsbesturen. Op deze conferenties, die toegankelijk waren voor alle leden in een partijdistrict, werden de belangrijkste zaken van het congres al besproken, zoals de verkiezing van het "politbureau" en de aanpassing van de partijstatuten aan de gegroeide organisatiepraktijk.

Wie van de SP als actie-partij-bij-uitstek een flitsend en op hoog niveau staand congres verwachtte, kwam bedrogen uit. Het evenement, dat inclusief een middagpauze niet meer dan zes uur duurde, bestond uit een diavoorstelling over de partij-activiteiten, een vragenuurtje, de bespreking van de kandidaten van het politbureau en de verkiezing ervan (tegenkandidaten waren er niet) alsmede de goedkeuring van enkele wijzigingen in de partijstatuten. Verantwoording voor het gevoerde beleid in politiek, organisatorisch en financieel opzicht werd niet afgelegd en werd ook niet gevraagd. Het congres demonstreerde dan ook vóór alles duidelijk het gebrek aan politieke diepgang in de SP.

Alle belangrijke discussiepunten in de nationale en internationale marxistisch-leninistische beweging, zoals de zogenaamde drie-werelden-analyse en de buitenlandse politiek van de Chinese Volksrepubliek, werden onbesproken gelaten.

Verklaard werd dat thans het tot stand brengen van het socialisme binnen eigen grenzen het belangrijkste was. Gesproken werd feitelijk uitsluitend over de actiepraktijk van het moment: de actie van de Vereniging "Voorkomen Is Beter" en (natuurlijk) de colportage met het veertiendaagse partijblad "De Tribune". Het congres besloot de oplage van het blad met onmiddellijke ingang te verhogen tot 26.000 exemplaren, die nagenoeg alle door colportage aan de man gebracht moeten worden.

Bij de verkiezing met algemene stemmen van het nieuwe politbureau bleek dat de machtspositie van de heer MONJÉ onaangetast is gebleven. Zelfs werd hij door politiek-secretaris Van HOOFT, onder meer vanwege het door hem gevoerde financiële beleid in een lofrede geprezen en aangeduid als "de vader van de SP". Het politbureau bestaat thans uit:

D. MONJÉ, organisatie-secretaris/penningmeester;

J.A.C. Van HOOFT, politiek-secretaris;

mr S.J. BRUNIA, voorzitter van de Vereniging "Voorkomen Is Beter",

tevens rechtskundig adviseur van de categorale vakorganisatie OVB (Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties);

mr W.M.E. WESTBROEK-THOMASSEN, propaganda-secretaris;

R.J.L. POPPE, voorzitter van het "Milieu Actiecentrum Nederland";

J. MARIJNISSEN, voorzitter van "Arbeidersmacht";

drs P.M. POLLMAN, adviseur voor medische zaken en de stichting

"Ons Medies Centrum";

mr R.F. RUERS, juridisch adviseur.

*
* *

Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking

Zoals in MO 4-'76 al werd aangekondigd hebben delegaties uit de Sowjet-Unie en de DDR, respectievelijk in mei en juni, op uitnodiging van het Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking (NCvEVS) Nederland bezocht. De delegaties werkten het inmiddels van eerdere bezoeken bekende programma af, waarin contacten met parlementaire vertegenwoordigers van politieke partijen steeds een belangrijke plaats innamen. Was het samenstellen van een programma vroeger nog wel eens een probleem, in de loop van de tijd is het NCvEVS-bestuur er in geslaagd in representatieve kringen contacten te leggen, waarop ten behoeve van buitenlandse bezoekers een beroep kan worden gedaan. Veel nieuws leveren de bezoeken doorgaans niet op. Met wisselend, maar vaak negatief resultaat proberen de Oosteuropese delegatieleden hun opvattingen ten aanzien van de veiligheid en samenwerking in Europa aan de man te brengen en de Sowjet-interpretatie van de slotakte van de conferentie van Helsinki te verdedigen.

De Sowjet-delegatie heeft hier en daar geïnformeerd naar de oorzaken van de geringe medewerking, die het NCvEVS van andere organisaties krijgt. Het lijkt waarschijnlijk dat deze belangstelling verband houdt met de verdere ontwikkeling in de relatie tussen CPN en CPSU. De steun, die het NCvEVS vanuit de Sowjet-Unie ontvangt, is de CPN-leiding een doorn in het oog. In verband hiermee lijkt men zich van Sowjetzijde tegenover het NCvEVS wat terughoudender op te stellen. Omdat het Nederlandse comité zonder financiële ondersteuning uit Oost-Europa nauwelijks levensvatbaar is, zou het een eenvoudige zaak zijn het comité dood te laten bloeden. In NCvEVS-kringen is men zich van deze situatie bewust maar ongaarne bereid zich voetstoots bij een dergelijke ontwikkeling neer te leggen.

*

* *